

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Мелітопольський відділ Географічного товариства України
Громадська організація «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»

АЛЕКСЄЄВСЬКІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

МАТЕРІАЛИ РЕГІОНАЛЬНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 100-РІЧЧЮ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
А.А. ХИЖНЯКА

Мелітополь - 2015

УДК 378.4(477.64-21) МДПУ (062.552)
ББК 74.58(4Укр-4Зап-2Мел)
А 47

Алексєєвські краєзнавчі читання: Матеріали регіональної наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю А.А. Хижняка / Відп. ред. В.П. Воровка. - Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2015. - 217 с.

Конференція присвячена 100-річчю з дня народження засновника і першого декана природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, організатора і голови Мелітопольського відділу Українського географічного товариства, педагога та вченого Андрія Андрійовича Хижняка. До збірки включені матеріали, присвячені науково-педагогічній діяльності А.А. Хижняка, спогадам колишніх студентів про А.А. Хижняка як декана, вченого і викладача; теорії, практиці та методиці географічних досліджень; історичній та етнографічній спадщині Мелітопольського краю та інших регіонів; біологічним та санітарно-гігієнічним дослідженням; екологічним та природоохоронним проблемам регіону; рекреаційно-туристичним дослідженням; краєзнавчому, патріотичному та полікультурному вихованню молоді

Редакційна колегія:

- Молодиченко В.В.** – ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор філософських наук, професор
- Прийма С.М.** – проректор з наукової роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент
- Арабаджі О.С.** - проректор з заочної форми навчання Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Воровка В.П.** – декан природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Марченко О.А.** - заступник декана природничо-географічного факультету з навчальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Даценко Л.М.** – завідувач кафедри фізичної географії та геології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор геологічних наук, професор
- Арсененко І.А.** - завідувач кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Резнік В.І.** - голова громадської організації «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»

Комп'ютерний набір та верстка: Воровка В.П., Неліпа К.Г.

Всі матеріали подано у авторській редакції. Відповідальність за підбір і виклад фактів у статтях несуть самі автори. Висловлені в статтях думки не обов'язково збігаються з точкою зору редакційної колегії.

@ Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Алекса
КРАЕВЕ
Елена І
ИЗ ВОС
Тамара
АНДРЕЙ
УНИВЕ

Олена Б

ПЕРЕХІ

Ірина Б

КОМПЛ

Володим

МОРСЬЕ

Світлан

СУЧАСЕ

Людмил

ІСТОРИ

МОРЯ...

Володим

СИСТЕ

ВИКЛА

Ольга Л

МОНІТ

ЗАПОР

Ксенія Б

СУСПЛ

РАЙОН

Лариса

ПСИХО

УРБОЛА

Михайл

КАДРО

Тетяна

ГЕОЛО

Олексій

ДО ПИТ

ФАХОВ

ПРИРО

ЗМІСТ

Життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність А.А. Хижняка

Александр Алексеев КРАЕВЕДЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ А.А. ХИЖНЯКА	8
Елена Петроченко ИЗ ВОСПОМИНАНИЙ У.А. ПЕТРОЧЕНКО ОБ А.А. ХИЖНЯКЕ.....	11
Тамара Стручаева, Виталий Стручаев АНДРЕЙ АНДРЕЕВИЧ ХИЖНЯК И СОВРЕМЕННЫЙ БЕЛГОРОДСКИЙ КЛАССИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ.....	12
Л. Тарасенок ВОСПОМИНАНИЯ О А.А. ХИЖНЯКЕ.....	15
Борис Чернов ОКРЕМІ СТОРІНКИ ІЗ ЩОДЕННИКА ВИПУСКНИКА 1967 р.....	15
Лидия Шилова У ИСТОКОВ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В МГПУ.....	21

Географічні дослідження: теорія, практика, методика

Олена Бєлік ПЕРЕХІД ДО ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ.....	25
Ірина Боговін КОМПЛЕКСНИЙ ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ М. МЕЛІТОПОЛЯ	27
Володимир Воровка МОРСЬКА СМУГА ЯК ГЕОЕКОТОН.....	28
Світлана Гришко СУЧАСНА ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА АЛТАГИРСЬКОГО ЛІСОВОГО МАСИВУ.....	32
Людмила Даценко, Тетяна Зав'ялова ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УЗБЕРЕЖЖЯ ТА АКВАТОРІЇ АЗОВСЬКОГО МОРЯ.....	35
Володимир Клименко СИСТЕМНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБЛЕМНО-СИМВОЛІЧНИХ СИГНАЛІВ (ПСС) У ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІКИ В ШКОЛІ.....	38
Ольга Левада МОНІТОРИНГ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ НА РИНКУ ПРАЦІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ	41
Ксенія Неліпа СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ.....	42
Лариса Прохорова ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОМФОРТНОСТЬ КАК АСПЕКТ ХАРАКТЕРИСТИКИ УРБОЛАНДШАФТА.....	45
Михайло Сажнєв, Богдан Авраменко КАДРОВИЙ НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ.....	47
Тетяна Сапун ГЕОЛОГ-ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОЛИНИ РІЧКИ МАЛИЙ УТЛЮК.....	51
Олексій Ситник, Оксана Браславська ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК З ФАХОВИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН (НА ПРИКЛАДІ ГІДРОЛОГІЧНОЇ) НА ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ	54

Микола Стецишин ОПТИМІЗАЦІЯ ЗРОШУВАЛЬНИХ АГРОЛАНДШАФТІВ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ	58
Геннадий Тамбовцев ПРИРОДНО-АНТРОПОГЕННЫЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ, ЕГО ОЦЕНКА И ПОСЛЕДСТВИЯ.	60
Сергій Трофименко, Наталя Трофименко ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ПРИМОРСЬКОГО РАЙОНУ	62
Христина Черченко БАГАТОРІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПО МЕТЕОСТАНЦІЇ МЕЛІТОПОЛЬ.....	64

Історична та етнографічна спадщина Мелітопольщини

Клавдія Антошук, Марія Юкальчук ПИРОГОВСЬКИЙ МЕМОРАЛ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ	68
Наталья Голубенко ОБРЯДЫ ВЫЗЫВАНИЯ ДОЖДЯ У БОЛГАР СЕВЕРНОГО ПРИАЗОВЬЯ (с. ПЕТРОВКА)....	73
Олег Гончаренко ЕПІСТОЛЯРНІ ДОКАЗИ ФУНДАТОРСТВА МЕЛІТОПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ ПАВЛОМ КАЕТАНОВИЧЕМ ДЗЯКОВИЧЕМ	76
Віктор Гудзь, Ольга Мовчан ПЕРШИЙ „ЧЕРВОНИЙ” ГОЛОДОМОР НА МЕЛІТОПОЛЬЩИНІ.....	84
Віктор Гудзь, Яна Таравська ПРОДОВОЛЬЧА ПОЛІТИКА ВЛАДИ НА МЕЛІТОПОЛЬЩИНІ У 1932-1933 РОКАХ.....	87
Олексій Замуруйцев ВИДАВНИЧА СПРАВА У НІМЕЦЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТУ НАПРИКІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	90
Е.А.Иванов, Е.В. Иващенко ИСТОРИЯ – УЧИТЕЛЬНИЦА ЖИЗНИ.....	92
Наталья Красько ФОТОГРАФІЇ ПОХОРОНУ: КОМУ ЦЕ ПОТРІБНО? (РОЗДУМИ ПІСЛЯ ЕКСПЕДИЦІЇ ДО БОЛГАРСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРИАЗОВСЬКОГО РАЙОНУ).....	95
Алла Крилова ДІЯЛЬНІСТЬ СЕЛЯНСЬКОГО ЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ В ПІВНІЧНОМУ ПРИАЗОВ'І (1883- 1915 рр.).....	98
Николай Крылов К ИСТОРИИ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В МЕЛИТОПОЛЕ В 20-е ГОДЫ ХХ СТОЛЕТИЯ	100
Сергій Половка, Олена Половка МАЛОВІДОМА ПОСТАТЬ У ГЕОГРАФІЇ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ (до 70-ї річниці заснування географії в Уманському Учительському інституті).....	103
Лариса Полякова ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД НА СТАНОВЛЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ (1990- 1996рр.).....	106
Ярослав Попенко ОСНОВЇ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ ЗА ЧАСІВ УРЯДУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО (КВІТЕНЬ-ГРУДЕНЬ 1918 р.).....	109

58	Владимир Резник КРАТКАЯ ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ЗЕМСКОЙ МЕДИЦИНЫ СЕВЕРНОЙ ТАВРИИ.....	112
60	Татьяна Савина РАЗВИТИЕ ИНФРАСТРУКТУРЫ МЕЛИТОПОЛЬСКОГО ПАРКА КУЛЬТУРЫ И ОТДЫХА ИМЕНИ ГОРЬКОГО В 50-70 гг. XX века (к 110-й годовщине со дня рождения директора парка имени Горького М.В.Осянина)	119
62	Наталя Шкода САМОДІЯЛЬНІ ТЕАТРАЛЬНІ ГУРТКИ КРИМУ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	122
64	<u>Біологічні та санітарно-гігієнічні дослідження в регіоні</u>	
68	Петр Горлов, Валерий Сиохин, Андрей Сидоренко ВЕСЕННЯЯ МИГРАЦИЯ БОЛЬШОГО БАКЛАНА (<i>PHALACROCORAX CARBO</i>) В СЕВЕРНОМ ПРИАЗОВЬЕ.....	124
73	Петро Горлов, Валерій Сіохін, Андрій Сидоренко РАРИТЕТНА ОРНІТОФАУНА АЗОВО-СИВАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ В 2014 РОЦІ.....	128
76	Наталя Демченко ФАУНА РИБ РІЧКИ МОЛОЧНОЇ (ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ).....	133
84	Юрий Кармышев О СОСТОЯНИИ ФАУНЫ ЗЕМНОВОДНЫХ И ПРЕСМЫКАЮЩИХСЯ НА ЮГЕ ЗАПОРОЖСКОЙ ОБЛАСТИ.....	136
87	Раиса Черничко ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ СВЯЗИ БОЛЬШОГО БАКЛАНА (<i>PHALACROCORAX CARBO</i>) НА МОЛОЧНОМ ЛИМАНЕ (УКРАИНА, ЗАПОРОЖСКАЯ ОБЛ.)	138
90	<u>Екологічні та природоохоронні проблеми регіону</u>	
92	Ирина Донець, Тетяна Власюк МОНИТОРИНГ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА У СФЕРІ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	142
95	Юрий Кармышев О ЗНАЧЕНИИ ПРИРОДООХРАННЫХ ПОЛЕВЫХ ПРАКТИК В ДЕЛЕ СОХРАНЕНИЯ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ.....	145
98	Володимир Кінжибало РОЗВИТОК ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ НА ПРИКЛАДІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	146
100	Дмитро Степаненко, Тетяна Копилова, Олександр Писанець АНАЛІЗ СТАНУ СФЕРИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В МЕЛИТОПОЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ.....	149
103	Оксана Матвеева ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ДОВКІЛЛЯ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО УЗБЕРЕЖЖЯ АЗОВСЬКОГО МОРЯ.....	152
106	Богдан Митяй ПРИРОДНІ РЕСУРСИ МОЛОЧНОГО ЛИМАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ СТАНУ В МАЙБУТНЬОМУ.....	154

Рекреаційно-туристичні дослідження

Ірина Арсененко, Лариса Донченко, Цветана Сорокіна МУЗЕЙ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ: ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОГО ТУРИЗМУ.....	157
Олег Байтеряков ОЦІНКА АЛТАГІРСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДЛЯ ЗМАГАЛЬНОГО ТУРИЗМУ.....	163
Євген Бортников, Анастасія Бортникова РЕГІОНАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЛОКАЛЬНИХ КУЛЬТУР.....	166
Микола Коцюба СУЧАСНА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	169
Оксана Марченко, Валентина Іванова СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	172
Микола Окса, Ілля Самофалов ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО КОЛЕКТИВУ В ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧІЙ РОБОТІ З УЧНЯМИ.....	175
Ілля Самофалов ОБЩЕНИЕ ПОДРОСТКОВ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ОПЫТЕ А.С.МАКАРЕНКО.....	178
Олеся Топалова СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСТУПНИХ ТУРИСТСЬКИХ МАРШРУТІВ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	180
Юлія Хруш ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ДЛЯ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ.....	184
Ксенія Шевченко СУЧАСНА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА МІСТА КИЇВ.....	186

Краєзнавче, патріотичне та полікультурне виховання молоді

Айдер Абдураман, Максим Купрєєнко, Олександр Непша, Андрій Проценко, Віктор Ушаков ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО.....	188
Олена Арабаджі, Олексій Андрющенко РОЛЬ ЛОКАЛЬНОГО МУЗЕЮВ РЕГІОНАЛЬНОМУ КУЛЬТУРНОМУ ТА СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ(НА ПРИКЛАДІ ІНТЕРКУЛЬТУРНОГО МУЗЕЯ МІСТА МЕЛІТОПОЛЯ).....	190
Віктор Гапотій КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПАТРІОТИЧНОГО БУТТЯ СУЧАСНОСТІ.....	193
Віктор Гнедашев КРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	195
Ірина Донець СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КРАЄЗНАВСТВА В УКРАЇНІ.....	198

	Олег Печерський	
	ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ФЕДЕРАТИЗМУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД.....	200
..... 157	Олексій Тимків	
	РОЛЬ ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЗМУ ШКОЛЯРІВ... 204	
..... 163	Надія Хавер	
	РОЛЬ КРАЄЗНАВСТВА У ВИХОВАННІ МОЛОДІ.....	207
ЦІ		
..... 166	ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ.....	213
ІЙ		
..... 169		
..... 172		
..... 175		
..... 178		
3		
..... 180		
..... 184		
..... 186		
Р		
ОГО		
..... 188		
ОМУ		
..... 190		
..... 193		
..... 195		
..... 198		

вилучення значних площ землі, а транспортування і зберігання їх стає важким тягарем для підприємств і народного господарства.

Проблему побутових і промислових відходів слід розглядати як сукупність екологічної та ресурсної складових. Підґрунтям для прийняття рішення має бути техніко-економічний аналіз проблеми.

Список використаних джерел та література

1. Звалище відходів поблизу Зеленого має зменшитися (липень 2013) [Електронний ресурс].- URL: <http://www.noviden.org.ua/?p=6462>
2. Програма поводження з твердими побутовими відходами Мелітопольського району на 2012-2016 роки [Електронний ресурс].- URL: <http://govuadocs.com.ua/docs/index-20068071.html>
3. Проект будівництва заводу з переробки твердих побутових відходів компанії GEA Engineering [Електронний ресурс].- URL: mtr.gov.ua/?p=4077
4. Соціально-економічний паспорт Мелітопольського району (за підсумками 2013 року) [Електронний ресурс].- URL: <http://www.rada.zp.ua/sites/default/files/metipolskiy-rn.pdf>

Оксана Матвеева
Мелітополь

ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ДОВКІЛЛЯ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО УЗБЕРЕЖЖЯ АЗОВСЬКОГО МОРЯ

Геоєкологічні проблеми довкілля сьогодні є одним з найбільш актуальних питань для північно-західного узбережжя Азовського моря. Антропогенні навантаження викликають зміни всіх складових природних ландшафтів, особливо в зонах рекреації. Північно-західне узбережжя Азовського моря має складну геоєкологічну ситуацію внаслідок дії як природних, так і антропогенних чинників, що тісно перетинаються між собою: недостатня вивченість фізико-географічних особливостей природи (наприклад, клімату, ґрунтів, геолого-геоморфологічних процесів та їх динаміки), проблема питної води, проблема так званої «червоної води» на узбережжі Утлюцького лиману, підтоплення в пониззях річок, вплив несприятливих природних геолого-геоморфологічних процесів (ерозійні, делювіальні, абразійні, гравітаційні процеси, суфозії, засолення, підтоплення, заболочення тощо), які підсилюються антропогенною діяльністю людини, що також відіграє не останню роль в активізації геолого-геоморфологічних процесів на прибережних смугах, безгосподарність стосовно сміттєзвалищ. У зв'язку з цим північно-західне узбережжя Азовського моря має середні показники трансформованості ландшафтів [8].

Таким чином, геоєкологічні проблеми північно-західного узбережжя Азовського моря можна розділити на дві групи: 1) техногенні, які витікають з геоєкологічних проблем всього Азово-Чорноморського регіону (сміття, нафтопродукти та поверхнево-активна речовина, пестициди, важкі метали, радіонукліди, стічні води); 2) природні, які загострюються техногенним навантаженням (геолого-геоморфологічні процеси, що призводять до руйнування узбережжя). Обидві групи тісно пов'язані між собою і безпосередньо впливають одна на одну.

Спільна геологічна діяльність численних агентів вивітрювання, підземних і поверхневих вод спричинила широкий розвиток сучасних геолого-геоморфологічних процесів на території Північно-Західного Приазов'я. Найбільш характерними процесами є абразійні, ерозійні, денудаційні, делювіальні, акумулятивні, еолові та інші. Оперативне вирішення завдань з попередження несприятливих геолого-геоморфологічних процесів дозволяє значно знизити

витрати на ліквідацію їх наслідків і подальші укріпні роботи. Схеми захисту від несприятливих геолого-геоморфологічних процесів розробляються на основі комплексних досліджень, які передбачають всебічне вивчення ділянок, оцінку їх стійкості, обґрунтування рекультивациі порушених земель і виробку рекомендацій з використання геологічних процесів в господарських заходах. Від повноти дослідження небезпечних ділянок залежать технічна та економічна ефективність здійснюваних заходів.

Досить гостра екологічна ситуація в районі дослідження склалася зі станом земельних ресурсів. В результаті антропогенного, і в першу чергу пірогенного, впливу вміст органічних речовин у ґрунті зменшується. Пали соломи послаблюють родючість ґрунтів, зменшують в них вміст органічних речовин, гальмують розвиток бактеріальної мікрофлори, послаблюють дихання та зволоження ґрунту. Знищення дернового шару може призвести до того, що буде порушений біологічний кругообіг речовин, які зберігаються та накопичуються в верхніх горизонтах ґрунту [7]. Найбільш стійкими до антропогенного впливу в силу своїх природних особливостей (великий вміст гумусу, відсутність вилуговування, тощо) є чорноземи малогумусні. Цей вид ґрунтів найбільш розповсюджений на вирівняних ділянках та похилих схилах досліджуваної території.

Органічне забруднення ґрунтів на території північно-західного узбережжя Азовського моря не виявлено, вміст пестицидів не перевищує ГДК. Високий вміст природних радіоізотопів відзначено у пляжних пісках ільменіт-циркон-монацитового складу. Радіологічна обстановка району дослідження вважається задовільною, тому що параметри гамма- і бета-випромінювання знаходяться в межах нормативних значень [4].

Майже всі ґрунтові води забруднені. Забруднювачами є залізо, бор, бром, стронцій, кадмій та ін. Повсюдно на ділянках приватного сектору відзначено органічне забруднення ґрунтових і підземних вод, що характеризується високим вмістом нітратів і величиною окислення. Нітратного забруднення зазнали 2020 км² (тобто 40 %) досліджуваної території, з них 1806 км² припадає на водоносний горизонт тріщинуватої зони кристалічних порід докембрію через його незахищеність [5].

Річки північно-західного узбережжя Азовського моря потребують невідкладних рятувальних заходів, інакше відбудеться не тільки зміна окремих біологічних угруповань, а й усього ландшафтного та водно-біологічного комплексів. Багато років гостро постає проблема Молочного та Утлюцького лиманів. Погіршення якості води у річках північно-західного узбережжя Азовського моря поступово призвело до того, що самоочищення їх практично стало неможливим. Порушилися фізико-хімічні і біологічні механізми даного процесу. Постійна каламутність води викликає пригнічення життєдіяльності водоростей, осоки та очерету, які є одними з активних виробників кисню. Саме вони певною мірою стримували надходження продуктів руйнації берегів.

У зв'язку з великим антропогенним навантаженням на північно-західне узбережжя Азовського моря відбувається накопичення великої кількості побутових відходів. Станом на 01.01.2014 р. тільки в Якимівському районі офіційно експлуатується 3 полігони в смт Кирилівка, смт Якимівка, с. Радивонівка, загальною площею 14,04 га. В районі дослідження 80% зі спеціалізованих звалищ не дотримуються вимог екологічної безпеки стосовно проведення заходів щодо запобігання забрудненню повітря, ґрунтів, підземних вод, дренажного та поверхнево-схилового стоку. Необхідно зауважити, що разом з побутовими на полігони потрапляють і промислові відходи 3-го і 4-го класів небезпеки.

Одним із основних забруднювачів водних об'єктів району дослідження є такі специфічні рідкі відходи, як каналізаційні стоки. Звичайно, при тій кількості відходів, що утворюється в межах північно-західного узбережжя Азовського моря, захоронення ще досить довго буде одним з переважаючих методів поводження з відходами. Подолання небезпечної ситуації, яка

склалася у сфері поводження з відходами і загрожує якості довкілля та здоров'ю людей, потребує ефективних цілеспрямованих дій у рамках єдиної державної політики [1, 2, 6].

Отже, активна експлуатація північно-західного узбережжя Азовського моря приводить до деградації природних ландшафтів, втрати його рекреаційної привабливості, розвитку ерозії та зсувів в прибережних зонах. Непорушених ландшафтів у межах даної території майже немає, практично всі вони порушені до глибини 5 м у містах і селах; понад 5 м – у межах промислових зон і на ділянках кар'єрів [3]. Геоекологічні проблеми повинні вирішуватися у законодавчому полі і відповідальність повинен відчувати кожен громадянин, який мешкає або проводить певну господарську діяльність в межах північно-західного узбережжя Азовського моря

Список використаних джерел та літератури

1. Виговська Г.П. Нормативно-правове врегулювання рециклінгу матеріалів и утилізація відходів / Г.П. Виговська, В.С. Міщенко // Проблемы сбора, переработки и утилизации отходов: Сб. науч. статей. – Одесса, 2010. – 107 с.
2. Відходи виробництва і споживання та їх вплив на ґрунти і природні води: Навчальний посібник / [В.М. Савицький, В.К. Хільчевський, О.В. Чунарьов, М.В. Яцюк]; За ред. В.К. Хільчевського. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – 152 с.
3. Непша О.В. Динаміка північного берега Азовського моря. / О.В. Непша / Фізична географія і геоморфологія. – К.: ВГЛ «Обрії», 2010. – № 3 (60). – С. 242-245.
4. Непша О.В. Про радіоактивність пісків Північного узбережжя Азовського моря / О.В. Непша // Актуальні проблеми дослідження довкілля: Збірник наук. стат. – Суми: Вінниченко М.Д., 2011. – С. 382-383.
5. Програма поводження з твердими побутовими відходами в Запорізькій області на 2008-2013 роки. – Запоріжжя, 2008. – 43 с.
6. Програма моніторингу довкілля Запорізької області / [В.В. Головін, Н.І. Гарощук, В.Т. Коба та ін.]. – Запоріжжя: Запорізька обласна державна адміністрація, Державне управління екології та природних ресурсів в Запорізькій області, Запорізька міська рада, Комунальне науково-виробниче підприємство «Екоцентр», 2011. – 181 с.
7. Прохорова Л.А. Визначення факторів та зон екологічного ризику Північного-Західного узбережжя Азовського моря / Л.А. Прохорова // Геоекологічні проблеми басейну Азовського моря та шляхи їх вирішення: Збірник наукових праць. – Мелітополь, 2010. – С. 58-63.
8. Яцентюк Ю.В. Геоекологія: Навчальний посібник / Ю.В. Яцентюк. – Вінниця: «Едельвейс», 2007. – 396 с.

Богдан Митяй
Мелітополь

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ МОЛОЧНОГО ЛИМАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ СТАНУ В МАЙБУТНЬОМУ

Водно-болотне угіддя Молочний лиман є джерелом багатьох природних ресурсів: рибних, рекреаційних, мисливських, рослинних, земельних, гідрологічних, мінеральних, кліматичних, естетичних та деяких інших. Найбільш вагомими серед них є перші три та останній. Наявність цих ресурсів їх стан та кількість перебувають у прямій залежності від функціонування протоки, яка з'єднує лиман з Азовським морем. В історичному плані Молочний лиман ще в 15 столітті вступив у фазу угасання і перетворився в солоне озеро. Єдиним природним ресурсом того часу була сіль, яку інколи тут видобували в незначних кількостях. Надмірна солоність лиману дуже пагубно впливала на все живе як в водоймі, так і за її межами. Життєві періодично відновлювались після прориву піщаної коси морськими водами.

* Дослідження, проведені Н.А.Алексєєвим в літній період 1949-1951 рр. показали ряд змін в гідрохімічному режимі лиману. У воді пройшло значне зменшення вмісту хлоридів, суми іонів, сульфату і кальцію-іонів. Збільшилась кількість магнію, а між ним і кальцієм встановилось співвідношення близьке до 2:1, що характерне для моря. Постійне надходження